

PETER POMERANTSEV

AZ ÚJ OROSZORSZÁG
SZÜRREÁLIS SZÍVE

**SEMMI
NEM IGAZ,
BÁRMI
LEHETSÉGES**

EURÓPA
KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2019

*

Egy ideje egy tévéműsoron dolgozom. Az Oroszországban eltöltött kilenc év amolyan fekete lyuk az életrajzomban, és megint a kupac aljára kerültem: hivatalosan „producer” vagyok (a szó már teljesen kiüresedett), de valójában asszisztensként dolgozom szerkesztői felhatalmazás nélkül egy giccses, igénytelen szórakoztató dokumentumfilm-sorozaton egy amerikai–angol kábelcsatorna számára. A *Luxus orosz kivitelben* az új, posztszovjet londoni vagonosokról szól, és a reklám azt ígéri, hogy a nézőt elrepteti „a még soha nem látott gazdagság világába”.

Van benne egy popsztár, akinek acélmágnás férje kétmillió dollárt költött a karrierjére, kiadta a lemezeit, elintézte, hogy megnyerje a Mrs. World versenyt (az előző évben megvásárolta a vetélkedő jogait), és finanszírozott egy olcsóbb hollywoodi filmet, amiben a nő szerepelhetett Stephen Dorff oldalán. A nő sólymot tart az otthonukban, aminek a berendezését egy hétszilagos dubai szállóról koppintották, ahol egyszer megszállt. Pezsgőben fürdik, hogy sima maradjon a bőre.

Van a focistafeleség, aki több mint száz rugót költött már Louboutinekre („Hétcentis sarok a minimum, amin járni tu-

dok!”), és topisnak tartja az angol nőt („Nem is nőknek tűnek!”).

Van a vállalkozó exneje, akinek a párja összerúgta a port az Elnökkel, és nem tud visszamenni Oroszországba; a 180 000 dolláros bundájában pózol nekünk.

És ahogy leadjuk a kilencrészes sorozatot, látjuk, hogy akik már eltöltöttek valamennyi időt Angliában, megtanulták az illemet, nem közönségesen költik a pénzt, hanem nagyvonalúan, megtanulták, mi a jótekonyság és mik a lapos talpú cipők előnyei. Szert tesznek némi – és mintha nagyon sokat hallanám ezt a szót munka közben – stílusra.

A műsornak jó a nézettsége, kétféle igényt is kielégít. A helyi közönséget eltölti a felsőbbrendűség kellemes érzése, miközben vihogva nézik az újjgazdagokat, akiknek kiárusítják az ország egyes részeit: „Valóságshow a legközönségesebb kivitelben”, írja a *Daily Mail*. De ezentúl erőteljes vigaszt nyújt a gondolat, hogy jóllehet ezeknek az orosz újjgazdagoknak nagyobb a vagyonuk, mint amiben egy angol valaha reménykedhet, jóllehet a gazdagok listáját már nem a királynő vezeti, hanem Abramovics, Uszmanov és Blavatnyik, ezek a világhírű Krózusok végül mégiscsak „közénk akarnak beilleszkedni”. A műsor szerkesztői ösztönösen és megszokásból a *Hiúság vására*-nak és a *My Fair Lady*-nek egy verzióját célozzák meg, az angolok ezekkel a legendákkal nőnek fel. A viktoriánus kompromisszum, az új pénz és a régi osztály hagyománytisztelő házassága kerül kiterjesztésre a globalizáció korában. A közhiedelem szerint a világ új vagyonos rétege a mi

kultúránkra, törvényeinkre, iskoláinkra áhítozik. A mi civilizációnkra.

Csakhogy én nem vagyok róla százszázalékosan meggyőződve, hogy erről van szó.

*

Szergej a *Luxus orosz kivitelben* egyik szereplője. Észtországi orosz családban nőtt fel. 1999-ben, tizenhárom éves korában a szülei Londonba vitték vakációzni. Még soha nem járt külföldön azelőtt. Komppal jöttek, és bejelentkeztek a kicsi, háromcsillagos Earls Court Hotelbe. Szergej imádta a kosárlabdát, és még soha nem látott igazi fekete embereket azelőtt. Mindnek Nike Air Jordan volt a lábán, álmai cipője, és a feje már amúgy is kóválygott a sok élménytől, amikor a szülei leültették őt az ágy szélére.

Nem vakációzni jöttek, magyarázták. Menedékjogot kérnek, mert az oroszok diszkrimináció áldozatai Észtországban. Ez itt az új életük.

Kentbe költöztek. Az apja sofőrként helyezkedett el, alkoholt szállított. Keményen dolgozott. Vett egy fél ikerházat. Szergej a hétvégeken felsurrant Londonba. Eleinte titkos rave-partikat szervezett Észak-Londonban. Amikor betöltötte a tizennyolcat, az orosz pénzhullám éppen kezdett fodrozódni. Abramovics megvette a Chelsea-t, Lebegyev a *Standard*-et és az *Independent*-et. Az angolok visszavonulóban voltak, elhagyták a státuszszimbólumnak számító irányítószámokat, kivonultak Mayfair-

ből, Belgraviából, Knightsbridge-ből, eladták az ingatlanjaikat, és kiköltöztek Oxfordshire-be, Toszkánába vagy Norfolkba, átengedve a kifinomult stukkós tereket és zárt kerteket a hirtelen jött vagyon új hőseinek Kazahsztánból, Azerbajdzsánból, Indiából, Krasznojarszkból, Katarból, Donyeckből.

Szergej megtalálta a helyét ebben az egészben.

Ő ennek a világnak az Agyafúrt Vagánya. A Problémamegoldó. Szükséged van egy mayfairi luxuslakásra? Egy Warholra? Egy élő flamingóra a bulidon? Szergej a te embered. Különféle névjegykártyákat tart a különféle szerepeihez, de a fő tevékenysége „rendezvényhirdető”. Ami csak annyit jelent, hogy mindenkit ismer az aranyháromszögben, amelyet keletről a New Bond Street határol, nyugatról a Sloane Street, a csúcsa pedig a Berkeley Square.

Amikor először találkozunk, éppen a Bakuban menedzseli az éjszakákat. Ez egy azeri szórakozóhely a Sloane Streeten, állítólag az azeri elnök, Gejdar Alijev lánya a tulajdonos, és a táncparkettet kidobóemberek által őrzött 50 000 dolláros borok díszítik. Aztán ott van a Kitsch az Upper Burlingtonon, ahova egyik este bejött két orosz, meséli Szergej némi büszkeséggel, és elköltött kétszázezer dollárt, miután aláírtak valami hatalmas üzletet. Most éppen a Selfridgesben ebédelünk, néhány napja múlt újév, az angolok még alszanak, de a bolt tele van arabokkal, kínaiakkal, oroszokkal. Ők termelik a profitot.

– Amikor a szüleim beadták a menedékkérelmet, valószínűleg azt hitték, angol leszek. Brit. Mit tudom én – mondja Szergej.
– De abban a világban, ahol én mozgok, Mayfairben, Knights-

bridge-ben, Belgraviában, sokszor többet beszélek oroszul, mint angolul. Ma már nem az angoloknál van az igazi pénz. A Sloane Square másik oldalát még uralhatják lent Chelsea-ben, de Mayfairben már nem bírnak lépést tartani. Itt egy jó éjszakán 180 000 dollár a bevétel. Háromszor annyi, mint máshol.

London csúcsa áttöri a felhőket, kitör Angliából egy másmilyen térbe, és ez a másmilyen tér már nem Európa, nem a Közel-Kelet, nem is Ázsia vagy Amerika, hanem valami egészen idegen.

Szergej leghűségesebb ügyfelei az Aranyifjak közül kerülnek ki. Ezek orosz (és ukrán, kazah és azeri) bürokrata-üzletemberek (így, kötőjellel) gyerekei, akiket elküldenek a pofásabb bentlakásos iskolákba, hogy onnan aztán az európai és amerikai közgazdasági egyetemeken tanuljanak tovább. A Wellington és Stowe az oszlopsoraikkal és sportpályáikkal nagy kedvencek. Minél hazafiasabb az orosz elit, minél jobban zengik az „ortodoxia, autokrácia, cárizmus” dicséretét, minél jobban átkozzák a Nyugatot – annál többen küldik a gyerekeiket Angliába tanulni.

Egy letűnt korban, amikor mindenki az angolok klubjába akart belépni, az új bevándorlók megváltoztatták a nevüket Vinogradovról Grade-re, Mironovról Mirrenre, Brohovicsról Brookra. De ez az Aranyifjakban fel sem merül: minek, ha egyszer a város leggazdagabbjainak sem angol a neve? Az Aranyifjak szülei nem azért küldik a gyerekeket a bentlakásos iskolába, mert azt akarják, hogy angolokká váljanak, hanem mert ez a sikk, akárcsak a St. Tropez-i ház vagy a svájci bankszámla. De azok az Aranyifjak, akikkel találkozom, nem kötik magukat Oroszországhoz. Nem mintha tagadnák a gyökereiket. De vonatkoztatási pontjaik Hong-

kong, Genf, az Ötödik sugárút, London, Dél-Franciaország, onnan meg a magánjachtok, magánrepülők világa. Offshore. Egyetlen nemzethez tartozni, legyen az orosz, brit vagy amerikai, idejétmúlnak tűnik, amolyan huszadik századi módi.

– Akkor mi vagy? – kérdezem egy orosz popsztár lányát (gyerekkor egy moszkvai zárt közösségben, svájci bentlakásos iskola, és most egyetem és bulizás a Sloane Square környékén). – Hova tartoztok? – kérdezem két nővértől, akik Cambridge közelében jártak bentlakásos iskolába, aztán az orenburgi apjuk vett nekik egy mayfairi butikot, ahol ékköves Ugg csizmákat árulnak.

Eltűnődnek, hallgatnak, majd azt felelik:

– Olyan nem-zet-kö-zi-ek vagyunk.

Szergej is erről beszél.

– Az ügyfeleim nemzetköziek. – (Bár a bulijain egykori szovjetek hemzsegnek.)

De ha az ember nem hagyja annyiban, és ki akarja deríteni, mit jelent a „nemzetközi”, senki nem tudja a választ.

Az esték a Berkeley Streeten kezdődnek Novikovnál. Ez ugyanaz a Novikov, aki megalkotta az összes moszkvai éttermet, ahol a Forbesok és a lányok a korszellemnek megfelelő környezetben találkozhattak. Ahol Uljana vadászatott (és talán a mai napig vadászat). Ellenben ez az első hely, amely a nevét viseli, azt a nevet, amely immár azonos az Új Moszkvával. És mint kiderül, ma az Új Moszkva az elérendő cél.

Elhaladunk odakint a kidobóemberek és a hosszú, vékony cigarettákat szívó lányok mellett, be a sötétített üvegű ajtón, el a jádekő mellett, amelyet Novikov a bejárat közelében helyezett el,

hátha szerencsét hoz. Odabent teljesen nyitott a tér, mindenki lát mindenkit minden percben szinte minden sarokban, a moszkvai éttermei is így voltak kialakítva. De a londoni Novikov sokkal nagyobb. Háromszintes. Az egyik szint „ázsiai”, fekete falak, fekete tányérok. A következő „olasz”, törtfehér járólapok, fák, klasszikus festmények. Odalent van a bár és a klub, egy angol vidéki kúria könyvtárának a stílusát utánozza, fa könyvespolcok, kemény kötésű könyvek sorai. Egy moszkvai Novikov étterem a köbön: egy rakat, sötétített ablakú térbe bugyolált hivatkozás, elszakítva eredeti jelentésüktől és emlékezetüktől (de sokkal hidegebb, ridegebb, mint mondjuk Las Vegas barátságos, színpompás stílusutánezatai). A moszkvai elit, VIP-helyeknek mindig ez volt a stílusa és hangulata, végig a Rublevkán és a Szadovoje kolcón, ahol a frissen befutott gazdagok egy hatalmas űrben léteznek, bármit megvehetnek, de semmi nem jelent semmit, mert a régi jelentésrendszer megszűnt. Itt a tárgyakat nem köti semmiféle kohéziós erő. A súlytalanság kultúrájában lebegnek a Régi Mesterek, az angol bentlakásos iskolák és a Fabergé tojások.

Ma már azonban nemcsak Moszkvában talál visszhangra ez a stílus. A Hyde Park sarkán Bernie Arnaut Bulgari Hoteljében, ami London legdrágább szállodája (a szobák 1200 dollárnál kezdődnek éjszakánként; a luxuslakosztály 26 000), a padló fekete gránitból van, a falak fekete üvegből, idősebb férfiak és fiatalabb nők járnak-kelnek a kemény, szigorú, csillogó feketeségben. Az új vagyon okozta tanácstalanság útra kel Moszkvából, és társra talál a többi feltörekvő, terjeszkedő új gazdaság hirtelen jött pén-

zében. És az oroszok diktálják a tempót, a trendet. Csak mert néhány évvel több idejük volt ennek a tökéletesítésére, csak mert a betanulási görbe sokkal meredekebb volt, amikor a szovjet világ szertefoszlott, őket meg bedobták a mélyvízbe. Posztszovjetek lettek egy szempillantással azelőtt, hogy mindenki más posztmin-den lett. Posztnacionalista, posztnyugati, poszt-Bretton-Woods, posztbármi. Ők a súlytalanság kultúrájának Gagarinjai.

A Piccadillytől délre, a St. Jamesen Anglia pont ugyanannak az öregfiúk országának tűnik, mint mindig: Reform Club, Brooks, zárt körű klubok kopott szőnyeggel, titkos jelszavak, több száz éves falak. Csakhogy most már nincs miért bekerülni. Novikov egyik társa állítólag megveszi az egyik épületet a St. Jamesen, és saját zárt körű londoni klubot akar létrehozni. Még diszkrétebb lesz, még privátabb, még exkluzívabb. És a Novikov minden éjjel megtelik, heti 1,3 millió dollárt termel, tele van Párizsban felnőtt katariakkal és Monacóban bejelentett nigériaiakkal, amerikai alapkezelőkkel, Aranyifakkal és a Premier League futballügynökeivel, brazil és moldovai escortlányokkal és moszkvai és hongkongi irodával rendelkező svájci „ügyvédekkel”, akik a zenét túlüvöltve panaszkodnak, hogy az üzletük hamarosan megy a levesbe, mert a svájci parlament kitalálta, hogy a svájci bankszámlával rendelkező külföldieknek fel kell fedniük valós személyazonosságukat.

– A svájci bankszámlának pont az az értelme, hogy titkos, basszák meg! – kiáltják az angol vidéki kúria könyvtárának stílusában berendezett bárban. – A moszkvai üzletágamnak befellegzett! Svájcnak annyi!